

EĞİTİM FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN BENİMSEDİKLERİ TEMEL İNSANİ DEĞERLER (NİĞDE İL ÖRNEĞİ) *

*Recep ÖZKAN***

*Ayşe SOYLU****

ÖZET

Bu araştırma Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin benimsedikleri temel insani değerlerin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda; öğrencilerin benimsedikleri temel insani değerler cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır? Öğrencilerin benimsedikleri temel insani değerler öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf derecesine göre farklılaşmakta mıdır? Öğrencilerin benimsedikleri temel insani değerler öğrencilerin öğrenim türlerine göre farklılaşmakta mıdır? Öğrencilerin benimsedikleri temel insani değerler ölçeğinin alt boyutlarına göre nasıl bir dağılım göstermektedir? Sorularına cevap aranmıştır.

Araştırma tarama modeli niteliğinde olup betimsel bir çalışmadır. Literatür taraması ve anket teknikleri kullanılmıştır. Bu çalışma kapsamında Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği programında okuyan öğrencilerinin benimsedikleri temel insani değerler belirlenmiştir. Değerlerin belirlenmesinde Schwartz (2006) tarafından geliştirilen Temel İnsani Değerler Ölçeği kullanılmıştır. Anket 128 erkek ve 360 kız olmak üzere toplam 488 öğrenciye uygulanmıştır. 1. Sınıftan 191, 2. Sınıftan 172, 3. Sınıftan 68 ve 4. Sınıftan 57 öğrenci uygulamaya katılmıştır. Frekans dağılımı, t-testi, ANOVA istatistik teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan çalışmada genel olarak şu sonuçlara ulaşılmıştır; Öğrencilerin benimsedikleri değerlerde sınıfa, cinsiyete ve öğretim türüne göre anlamlı farklılık tespit edilmemiştir.

Ancak öğrencilerin ölçeğin maddelerine verdikleri cevapların aritmetik ortalamaları incelendiğinde kurallara uyum, yardımseverlik, gelenek, evrensellik, öz benlik, başarı ve güven alt boyutlarında genellikle katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum aralıklarında yığıldığını, güç, haz ve teşvik alt boyutlarında ise belirgin bir yığılmanın olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sınıf Öğretmenliği, Değerler, Temel İnsani Değerler, Toplumsal Yapı.

* Bu çalışma 11. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumunda “Üniversite Öğrencilerinin Benimsedikleri Temel İnsani Değerler (Niğde İl Örneği)” adıyla sunulan bildiriden geliştirilmiştir.

Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Niğde Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Eğitim Programları, El-mek: recepozkan33@hotmail.com

*** Arş. Gör. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.

THE BASIC HUMAN VALUES ADOPTED BY STUDENTS OF THE FACULTY OF EDUCATION

ABSTRACT

This research was held with the aim of analysing the basic human values adopted by the University of Nigde, Faculty of Education, Classroom Teaching students. In accordance with this aim; were there differences in the basic human values adopted by the students based on gender? Were there differences in the basic human values adopted by the students based on their class? Were there differences in the basic human values adopted by the students based on their learning styles? What sort of distribution are the basic human values adopted by students showing in the lower dimensions of the scale? Answers to these questions were researched.

The research is a descriptive survey model study. A literature review and questionnaire technique was used. During the study, the basic human values adopted by the University of Nigde, Faculty of Education, students of the Classroom Teaching program were determined. In the determination of the values, the Basic Human Values Scale developed by Schwartz (2006) was used. The questionnaire consists of 488 students, 128 of which are male and 360 are female. 191 First year students, 172 second year students, 68 third year students and 57 fourth year students took place in the application. The frequency distribution was analysed with a t-test and ANOVA statistic techniques. In the study, generally these results were obtained; A difference depending on class, gender and learning style was determined in the values adopted by the students.

However, when the arithmetic averages of the answers the students gave to the items on the scale were analysed, it was determined that where there was a big build up in I agree and I strongly agree in the following sub dimensions; the rules, tradition, universality, self, success and trust, there was no build up in the sub dimensions for power, enjoyment and incentive.

Key Words: Classroom Teaching, Values, Basic Human Values, Social Structure.

Giriş

Değer kavramı; toplumların/bireylerin var olmalarını, devamlılıklarını sağlamalarını ve birlikte hareket etmelerini sağlamak amacıyla doğru kabul ettikleri, uygulanmasını istedikleri kıymet hükümleri olarak tanımlanabilmektedir. Bir başka ifade ile toplumu oluşturan bireylere; iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin vb. uyulması ve uzak durulması gereken, hareket tarzlarını belirleyen, zamana göre yenilenmesi ya da farklı yargılara bürünmesi gereken yol göstericilerdir. Çünkü değerler her zaman aynı kalmazlar. İnsanın yaşamında, organizasyon ve medeniyetlerle birlikte ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedirler. Rokeach'a göre, şayet değerler tamamen stabil olsaydı bireysel ve sosyal değişim imkânsız olacaktı. Bunun aksine değerler tamamen değişir olsaydı, toplumun ve bireyin sürekliliği imkânsız olurdu (Özgener, 1998). Toplumdaki bireylerin değerlerin korumasına veya göz ardı etmesine paralel olarak değerler ya zamanla kaybolurlar ya da

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

bir sonraki nesle aktararak yıllarca devam ettirilirler. Bu olay değerlerin içselleştirilmesine ve genel kabul görmesine bağlıdır.

Değerler neyin yapılması gerektiğini kesin olarak söylemezler. Ancak yapılacak olan doğru şeyler için rehberlik ederler (Gudmundsdottir, 1991). Toplumsal kültürü oluşturan inançlar, fikirler ve normlar sisteminin her biri, birer değer olarak nitelenmektedir (Tural, 1992). Halstead (1996) değerleri doğruyu ve yanlışlı açıklayan standartlar olarak belirtir. Sosyal bilimciler, değerlerin insan davranışlarını açıklamada temel bir öneme sahip olduğunu ifade etmektedir (Dilmaç ve Ekşi, 2007). Toplum içinde dayanışmayı sağlayarak birlik ve beraberliğin devamında etkili olan değerler Fichter (1994)'e göre sosyal dayanışmayı yaratan ve sürekli kılan en önemli faktörlerden biridir. Doğan, (1993: 13) ise insanın sosyal bir varlık olması nedeniyle yaşadığı toplumun değerlerini, inançlarını, davranış biçimlerini dikkate almak zorunda olduğunu belirtir Balcı ve Yelken (2010) de değerlerin mikro ve makro anlamada kavramlar olduğunu ve bireyin ihtiyaçları ile toplumsal yaşamın taleplerini uzlaştıran içselleştirilmiş standartlar olarak öne çıktığını belirtir. Kültürel yaşam gibi makro düzlemde ise değerler toplumsal yaşamla bütünleşmeye olanak veren paylaşılan anlamları anlatmaktadır (Parashar, Dhar ve Dhar, 2004'den aktaran Balcı ve Yelken, 2010). Turan ve Aktan, (2008: 228) değerleri sosyal bütünlüğün ayrılmaz ögesi olduğunu belirterek, bireylerin düşünceleri, davranışları, tutumları ve ürünlerinde ortaya çıkan ölçütler olarak nitelendirir. Kızılçelik ve Erjen (1992)'e göre değer bir sosyal grubun veya toplumun ortak duygu, düşünce amaç ve menfaatlerini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançlardır. Erdem, (2003: 56) ise değerleri neyin önemli görüldüğünün tanımlanarak isteklerin, arzu edilen ve edilmeyen şeylerin göstergesi olarak belirtmektedir.

Değer kavramı son dönemde üzerinde çok fazla durulan ve akademik anlamda oldukça fazla çalışma yapılan konulardandır. Gerek eğitim-öğretim programları, gerekse ders kitapları aracılığıyla değerlerin öğretilmesi konusu birçok dönemde olduğu gibi günümüzde de üzerinde ısrarla durulan konulardandır. Elbir ve Bağcı (2013) değerler eğitimi geçmişinin 1920'li yıllarda Amerika'da karakter eğitimi adı altında yapılan çalışmalara dayandığını, 1990'lı yıllarda ise toplumsal ve ahlaki değerlere verilen önemin azalması nedeniyle bireysel uyum değerlerinin ön plana çıktığını, bu dönem sonrası ortaya çıkan toplumsal sorunlar değerler ve ahlak eğitimi tekrar gündeme getirdiğini belirterek, bu olumsuz gelişmeler karşısında okullarda ahlak ve değerler eğitimi tekrar vurgulamaya başladığını ileri sürer.

Özellikle küçük yaştan itibaren bireylere öğretilmesi gereken değerlerin, toplumsal birlik ve huzur açısından önemi oldukça fazladır. Değerlerin öne çıkan işlevleri arasında toplumsal yaşamı dolayısıyla sosyal ilişkileri yönlendirme vardır. Sosyal hayatın biçimlendirilmesinde ise ilköğretim çağı ve bu kademede görev yapacak öğretmenlerin rolü oldukça fazladır. Öğretmenlerin lisans programlarında edindikleri konuyla ilgili kazanımları burada öne çıkmakta ve eğitecekleri öğrencilerinin eğitiminde önemli katkı sağlamaktadır. Bu çalışma da sınıf öğretmenliği öğrencilerinin benimsedikleri temel insani değerleri belirlemek açısından önemli görülmektedir.

Türkiye'de son dönemde değerlerin bireylere öğretilmesi konusu 2005 ilköğretim programında ele alınarak, ilkokuldan itibaren toplumsal değerlerin öğretilmesi gereği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Okuldaki ilişkilerin niteliği ve ortamın özelliği değerler eğitiminin desteklenmesinde dikkate alınmalıdır (Berkowitz, 2002; Dilmaç ve diğerleri, 2008'den aktaran: Çengelci vd. 2013: 34). İlköğretimden başlayarak yüksek öğretime kadar, örgün eğitimin her kademesinde değer aktarımının önemli bir yeri vardır. Davranış değişikliğinin önemli olduğu bu eğitim kurumlarında temel amaçlardan biriside ortak kültürel ve ahlaki değerlerin aktarılması ve zenginleştirilmesidir. Çünkü birey ve toplum kimliğini ve kıymetini bu değerlerle kazanmaktadır (Anonim, 2000). Örgün eğitimin her kademesi için hazırlanan programlar, içinde bulunan toplumun ideal görüş, fikir, değer ve beklentilerini içerir. Örgün eğitimin kademelerinde

kazandırılacak davranışlar, resmi programlar aracılığıyla belirlenmiş olup, milli eğitimin anlayışına uygun olarak sunulmaktadır. Fakat resmi program ne kadar iyi hazırlanırsa hazırlansın, hazırlanan programların öğrencilere kazandırılırken okul ve öğretmenler ile toplumdaki görüş ve değerlere göre şekillendiği bir gerçektir (Yüksel, 2002: 363).

Okul, bütün diğer örgütlerde olduğu gibi çevresini etkiler ve çevresi tarafından etkilenir. Bu nedenle, okulun amaçları belirlenirken toplumun değerleri de göz önüne alınmalıdır (Aktan ve Turan, 2008: 232). Çünkü girdisini toplumdan alan okul, çıktısını da tekrar aynı topluma vermektedir. Birey okul çağına kadar içinde yaşadığı toplum içinde belli kalıpları öğrenmektedir. Dolayısıyla okulda verilen eğitimle/değerlerle bireyin o ana kadar kazandığı değerler arasında çatışma olmaması gerekmektedir. Bu çatışmanın yaşanmamasında ise programlar, ders kitapları vb. etkenler yanında öğretmenler de önemlidir. Ayrıca öğretmenlerin değerler konusunda sağlam bir yapıya sahip olmaları da bu noktada etkilidir. Öğretmenin sahip olduğu değerler sisteminin sağlamlığı, problem çözümünde ve çatışan rolleri dengelemede etkili olur. Aynı zamanda bu değerler sistemi, öğretmenin hem kişisel hem de mesleki gelişmesinin ürünüdür. Mesleki değer sistemini sağlam şekilde oluşturmuş olan bir öğretmen ilişkilerinde kontrollüdür (Bursalıoğlu, 1997'den aktaran: Aktan ve Turan, 2008). Değerler eğitimi öğrencilerin değerleri seçmesine yardımcı olmayı gerektiren bir süreçtir (Naylor ve Diem, 1987:346'dan aktaran: Kuş, Zafer, Merey, Zihni ve Karatekin, (2013). Bu nedenle eğitim ortamlarında çalışan kişiler öğrencilerin kişilik ve ahlaki yapılarının gelişimine katkıda bulunmakla sorumludurlar (Powell, 2000) ve bu sorumluluğu yerine getirme sürecinde öğretmenlerin benimsedikleri temel değerler davranışlarını şekillendirecektir.

İlköğretim kademesinde öğretmen öğrenci için örnek alınan, neredeyse her dediği ve yaptığı doğru kabul edilen bir rol modelidir. Birçok durumda öğrenci için anne-babadan daha öne çıkmaktadır. Bu nedenle öğretmenlerin, gerek okul içinde gerekse okul dışında toplumsal değerlerle ilgili hassasiyetleri öğrenciler açısından çok önem arz etmektedir. Yıldırım (2009)'ın da dediği gibi değer eğitimi konusunda yeterli donanıma sahip öğretmenlerin yetiştirecekleri bireyler de çağdaş yurttaşlık becerilerini kazanarak, içinde bulundukları topluma gerekli katkıları sağlayacaklardır. Çünkü öğretmenlik sadece bilgi aktarmayla sınırlı bir meslek olmayıp, özel beceriler gerektiren özel ihtisas mesleğidir (Safran, vd. 2014). Öğretmen yetiştirmede özellikle ilköğretim öğretmenlerinin yetiştirilmesinde oldukça dikkatli ve özenli olunması gerekmektedir. İlkokul çağı çocuklarının gelişim özelliği gereği öğretmenden etkilenmeleri, çoğu zaman anne babanın da önüne geçmektedir. Rol model olarak öğretmenlerin alınması, neredeyse her dediklerinin doğru kabul edilmesi hala geçerli bir durumdur. Birçok aile, gerek toplumsal konularda gerekse bireysel konularla ilgili değerlerin kavratılmasında çocuğuyla girdiği diyaloglarda “ama öğretmenin böyle söyledi, sen öğretmenininden daha mı iyi bileceksin, öğretmenimde böyle yapıyor” gibi ifadelerle karşılaşmaktadır. Dolayısıyla öğretmen adaylarının seçiminden yetiştirilmesine kadar geçen süreçte birçok noktanın dikkate alınması gereği önem arz etmektedir. Bu noktalar arasında öğretmen adaylarının eğitim fakültelerine seçiminde bu günkü sınav sistemi yanında başka bir uygulamanın da devreye konulması önemli bir ihtiyaç olarak görülmektedir. Sön dönemde yapılan sınavlar test ağırlıklı olup sadece ezber bilgi ölçmeye yönelik uygulanmaktadır. Sınav sonucunda gerekli puanı alan her kes eğitim fakültesine girebilmektedir. Yine son uygulamalarla bir şekilde mezun olabilmektedir. Ayrıca geçen on yıl içerisinde atanma/iş bulma kolaylığı nedeniyle, öğretmenliği sevsin ya da sevmesin birçok kişinin eğitim fakültelerini tercih ettiği gözlenmektedir.

Çocuğu sevmeyen, öğretmenlikten sevk almayan kişilerin öğretmenlik yapması uzun vadede toplumsal cinayetler işlenmesine neden olacaktır. Burada cinayet ifadesi ilk bakışta ağır bir ifade gibi gözüke de, uzun vadede bakıldığında aslında durum tam bu kelimeyle ifadesini bulmaktadır. Eğitimde yapılan yatırımların sonucunu hemen görmek mümkün olmayıp, oldukça uzun süreçte görülebilmektedir. Ayrıca öğretmenler aracılığıyla özellikle ilköğretim çağı bireylerine

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

kazandırılan yanlış davranışların çoğu zaman telafisi imkânsız olabilmektedir. Bu durumda ne yapılmalıdır? Bu soru da 1851 yılında Ahmet Cevdet Paşanın hazırladığı ilk öğretmen okulu nizamnamesi^{†††} akla gelmektedir. Günün şartlarına göre bu nizamnameden de hareketle sınıf öğretmenlerinin seçiminde uygulanan merkezi sınav yanında ayrıca bir sözlü sınav vb. uygulamalar gidilebilir. Çünkü bireylerin ahlaki yapısı, kişilik özellikleri gelecek hayatlarında da önemli olmaktadır.

Okul, bireylerin bireysel gelişimlerini sağlayarak, başkalarına bağımlı olmadan karar verebilen, eleştirel bakabilen, fikir üretebilen birey olmalarını sağlayarak birey olma bilincinin gelişmesine katkı sağlaması yanında, toplumsallaşmalarına da destek veren bir kurumdur. Okul, hem bireysel hem de toplumsal işleviyle birey gelişiminin sağlanmaya çalışıldığı en önemli kurumlardan biridir. Dewey (2008) okulu bireysellikte toplumsal anlayışın birleştiği bir kurum olarak tanımlar. Bireysel ve toplumsal gelişim sağlamada ilk yapılacaklardan biri de davranış değişikliği kazandırmaktır. Davranış değişikliklerinin kazanılmasında ise değerlerin hem doğrudan hem de dolaylı etkisi söz konusudur. Bu etki aileden başlayarak hayatın her aşamasında kendini gösterir. Okul ise bu durumun planlı ve programlı yapıldığı en önemli eğitim kurumudur. Okulda değer öğretiminde planlı etkinlikler yanında, öğretmenlerin tutum ve davranışları da bireylerin değerleri içselleştirmelerinde önemlidir. Dolayısıyla öğretmenlerin çocuklara temel değerlerin kazandırılması sürecine ilişkin görüş ve deneyimleri ön plana çıkmaktadır. Fakat burada öğretmenlerin içinde bulundukları/çalışmak durumunda oldukları sistemi ve toplumsal ortamı da dikkate almak gerekmektedir. Aslında günümüzde tam da bu noktada bir çelişki yaşanmaktadır. Özellikle öğretmenler ve ailelerin bu çelişkiyi yoğun bir şekilde yaşadıkları aşikârdır. Sınava dayalı ve özellikle test sisteminin yaygın olduğu yarışmalı ortamlarda değerlere yüklenen yargılarda da değişim görülmektedir. Nasıl bir insan denildiğinde “adam gibi”, nasıl olunması gerektiği sorulduğunda “adam gibi adam” ifadeleri artık önemini yitirmekte, bireyleri değerlendirilmesinde daha çok sınavlardaki başarıları öne çıkarılmaktadır. 8. Sınıf öğrencisine babasının nasihatlerinde; “insan olmak önemlidir yavrum” diyen babaya çocuğu “insan nasıl olunur baba” diye sorduğunda babası, “adam olmak, adam gibi davranmak, iyi...vb. olmak, yani insanların takdirini, beğenisini kazanmak” dediğinde, çocuğun “baba o zaman fen lisesini kazanmak adam olmaktır” cevabını vermesi çok manidardır. Çünkü gelinek noktada, özellikle ilköğretim ve orta öğretimdeki bireyler için sınav başarısı her şeyin önüne geçmektedir. Çocuklar toplumsal değerleri öğrenmesi/içselleştirmesinden ziyade sınav başarısıyla öne çıkarılmakta, takdir edilmektedir. İşte tam da bu noktada öğretmenler çelişkiyi oldukça yoğun yaşamaktadırlar. Bir tarafta olması gereken, verilmesi gereken değerler, diğer tarafta ailelerin ve çevresin baskısıyla önlerine zorla konulan uygulamadaki sistem. İnsan olmanın, insani değerler sahip olmanın sınavlarda alınan puanlarla ya da derecelerle ölçüldüğü bir ortamda, öğretmenlerin ikilemde kalmaları kaçınılmaz olmaktadır. Çünkü değerlerin öğrenilmesinde uyarıcı eşleşmesi (klasik koşullanma), takdir edilenin tekrar etmesi (operant koşullanma), sosyal onay, model alma ve taklit etmenin önemli rol oynadığını belirtmektedir (Sarı, 2005’den aktaran: Altunay, ve Yalçınkaya, 2011: 9). Dolayısıyla bu çalışmada sınıf öğretmenliği öğrencilerinin temel insani değerlerle ilgili görüşlerinin belirlenmesi problem konusu yapılmıştır.

Bu araştırma Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin benimsedikleri temel insani değerlerin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Öğrencilerin benimsedikleri temel insani değerler cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

^{†††} Belirtilen nizamname ile ilgili ayrıntılı bilgi; Akyüz Yahya, “Darülmüallimînin İlk Nizamnamesi (1851), Önemi ve Ahmet Cevdet Paşa”, Millî Eğitim, Mart 1990, Sayı 95, s.3-20 sayfaları arasında yer almaktadır.

2. Öğrencilerin benimsedikleri temel insani değerler öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf derecesine göre farklılaşmakta mıdır?
3. Öğrencilerin benimsedikleri temel insani değerler öğrencilerin öğrenim türlerine göre farklılaşmakta mıdır?
4. Öğrencilerin benimsedikleri temel insani değerler ölçeğin alt boyutlarına göre nasıl bir dağılım göstermektedir?

Yöntem

Araştırma tarama modeli niteliğinde betimsel bir çalışmadır. Anket ve gözlem teknikleri kullanılmıştır. Bu çalışma kapsamında 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin benimsedikleri temel insani değerler belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında örneklem grubuna giren öğrencilerin benimsedikleri temel insani değerleri belirlemek için Schwartz (2006) tarafından geliştirilen The Portrait Values Questionnaire-Temel İnsani Değerler Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek yazarın kendisi tarafından ilgili izin yazısıyla Türkçe formatında tarafımıza gönderilmiştir. Ölçekte bulunan 40 maddenin Cronbach's Alpha (İç Tutarlılık) katsayısı ,80 değerinde çıkmıştır. Bu da ölçeğin belirlenen örneklem grubu için yüksek güvenilirlik düzeyine sahip olduğunu göstermektedir. Elde edilen veriler bilgisayar ortamında değerlendirilmiştir.

Anket 128 erkek ve 360 kız olmak üzere toplam 488 öğrenciye uygulanmıştır. Uygulama grubu içerisindeki öğrencilerin 191'i 1. Sınıf, 172'si 2. Sınıf, 68'i 3. Sınıf ve 57'si 4. Sınıftandır. Veriler frekans dağılımı, t-testi ve ANOVA istatistik teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir.

Bulgular

Cinsiyete göre öğrencilerin ölçekten almış oldukları toplam puan ortalamaları arasındaki farklılığa ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo-1: Cinsiyete göre öğrencilerin ölçekten almış oldukları toplam puan ortalamaları arasındaki farklılığa ilişkin t-testi sonuçları

Cinsiyet	N	Ortalama	S	T	Sd	P
Erkek	128	158,21	14,04	-,213	486	,832*
Kız	360	158,51	13,58			
p<,05*						

Tablo-1'e bakıldığında; Öğrencilerin ölçekten almış oldukları toplam puan ortalamaları arasında cinsiyete ilişkin fark olup olmadığını belirlemek amacıyla t-testi uygulanmış, kız öğrencilerin puan ortalamasının ($X = 158,51$) erkek öğrencilerin puan ortalamasından ($X = 158,21$) yüksek olduğu bulunmuş, ancak ve $t_{(486)} = -,213$, $p = ,832 > ,05$ 'e göre cinsiyet arasında anlamlı fark olmadığı tespit edilmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

Tablo-2: Öğretim türüne göre öğrencilerin ölçekten almış oldukları toplam puan ortalamaları arasındaki farklılığa ilişkin t-testi sonuçları

Öğretim Türü	N	Ortalama	S	T	Sd	P
Erkek	310	158,55	13,44227	,254	486	,800
Kız	178	158,22	14,14833			

p<,05*

Tablo-2'ye bakıldığında; Öğrencilerin ölçekten almış oldukları toplam puan ortalamaları arasında cinsiyete ilişkin fark olup olmadığını belirlemek amacıyla t-testi uygulanmış, erkek öğrencilerin puan ortalamasının (X= 158,55) kız öğrencilerin puan ortalamasından (X= 158,22) yüksek olduğu bulunmuş, ancak $t_{(486)} = ,254$, $p = ,80 > ,05$ 'e göre öğrencilerin öğrenim gördükleri öğretim türüne göre benimsedikleri değerler arasında anlamlı fark olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo-3 Öğrenim gördükleri bölümlere göre öğrencilerin ölçekten almış oldukları puan ortalamaları arasındaki farklılığa ilişkin ANOVA sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P
Gruplar Arası	579,638	3	193,213	1,031	,378
Gruplar İçi	90698,131	484	187,393		
Toplam	91277,768	487			

p<,05

Tablo-3'te de görülebileceği gibi, öğrencilerin öğrenim sınıf seviyelerine göre ölçekten almış oldukları puan ortalamaları arasında $F_{(3-484)} = 1,031$, $p = ,38 > ,05$ 'e göre anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür.

Tablo 4: Öğrenci Cevaplarının Kurallara Uyum Alt Boyutunda Dağılımı

	X
Kurallara uyum	
7. İnsanların kendilerine söylenenleri yapmaları gerektiğine inanırım. İnsanların her zaman, hatta başkaları izlemiyorken bile, kurallara uymaları gerektiğini düşünürüm	3,96
16. Her zaman uygun şekilde davranmak benim için önemlidir. İnsanların yanlış diyeceği şeyleri yapmaktan kaçınmak isterim.	3,69
28. Anne- Babama ve yaşlı insanlara her zaman saygı göstermesi gerektiğine inanırım. Benim için itaatkâr olmak önemlidir.	4,58
36. Başkalarına karşı her zaman nazik olmak benim için önemlidir. Başkalarını hiçbir zaman rahatsız veya huzursuz etmemeye çalışırım.	4,39

Tablo 4 incelendiğinde kurallara uyum alt boyutunda ‘Anne- Babama ve yaşlı insanlara her zaman saygı göstermesi gerektiğine inanırım. Benim için itaatkar olmak önemlidir’ ve ‘Başkalarına karşı her zaman nazik olmak benim için önemlidir. Başkalarını hiçbir zaman rahatsız veya huzursuz etmemeye çalışırım’ maddelerine öğrencilerin genellikle “kesinlikle katılıyorum” düzeyinde cevap verdikleri görülmektedir. Diğer maddelerde ise öğrenciler genellikle “katılıyorum” düzeyinde cevap vermişlerdir.

Tablo 5: Öğrenci Cevaplarının Gelenek Alt Boyutunda Dağılımı

	X
9. Sahip olduğundan daha fazlasını istememenin önemli olduğunu düşünürüm. İnsanların sahip olduklarıyla yetinmeleri gerektiğine inanırım.	3,45
20. Dini inanç benim için önemlidir. Dininin gereklerini yerine getirmek için çok çaba harcarım.	4,20
25. İşleri geleneksel yollarla yapmanın en iyisi olduğunu düşünürüm. Öğrendiğim gelenek ve göreneklerin devam ettirmek benim için önemlidir.	3,26
38. Alçakgönüllü ve kibirsiz olmak benim için önemlidir. Dikkatleri üzerime çekmemeye çalışırım.	4,09

Tablo 5 incelendiğinde gelenek alt boyutunda öğrenciler ‘İşleri geleneksel yollarla yapmanın en iyisi olduğunu düşünürüm. Öğrendiğim gelenek ve göreneklerin devam ettirmek benim için önemlidir’ maddesine “kararsızım” düzeyinde cevap verirlerken diğer maddelere genellikle “katılıyorum” düzeyinde cevap verdikleri tespit edilmiştir.

Tablo 6: Öğrenci Cevaplarının Yardımseverlik Alt Boyutunda Dağılımı

	X
12. Çevresindeki insanlara yardım etmek benim için çok önemlidir. Onların iyiliği için uğraşmak isterim.	4,43
18. Arkadaşıma sadık olmak benim için önemlidir. Kendimi bana yakın olan insanlara adanmak isterim.	4,20
27. Başkalarının ihtiyaçlarına cevap vermek benim için önemlidir. Tanıdıklarıma destek olmaya çalışırım.	4,33
33. Beni inciten insanları bağışlamak benim için önemlidir. İçlerindeki iyi yanları görmeye ve kin gütmemeye çalışırım.	3,90

Yardımseverlik alt boyutunda öğrencilerin maddelere genellikle “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” düzeyinde cevap verdikleri görülmüştür.

Tablo 7: Öğrenci Cevaplarının Evrensellik Alt Boyutunda Dağılımı

	X
3. Dünyada herkesin eşit muamele görmesi gerektiğini düşünürüm. Hayatta herkesin eşit fırsatlara sahip olması gerektiğine inanırım.	4,42
8. Kendimden farklı olan insanları dinlemek benim için önemlidir. Onlarla aynı fikirde olmadığım da bile onları anlamak isterim.	4,28
19. İnsanların doğayı korumaları gerektiğine gönülden inanırım. Çevreye bakıp güzelleştirmek benim için önemlidir.	4,42
23. Dünyadaki bütün insanların uyum içinde yaşaması gerektiğine inanırım. Dünyadaki bütün gruplar arasında barışın güçlenmesi benim için önemlidir.	4,44
29. Herkese, hatta hiç tanımadığı insanlara bile adil muamele yapılmasını ister. Toplumdaki zayıfları korumak benim için önemlidir.	4,58
40. Doğaya uyum sağlamak ve onla kaynaşmak benim için önemlidir. İnsanların doğayı değiştirmemesi gerektiğine inanırım.	4,30

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

Tablo 7 incelendiğinde Evrensellik alt boyutunda öğrencilerin maddelere genellikle “kesinlikle katılıyorum” düzeyinde cevap verdikleri görülmüştür.

Tablo 8: Öğrenci Cevaplarının Öz Benlik Alt Boyutunda Dağılımı

	X
Öz Benlik	1. Yeni fikirler bulmak ve yaratıcı olmak benim için önemlidir. İşleri kendime özgü orijinal yollardan yapmaktan hoşlanırım. 4,02
	11. Yaptığı işler hakkında kendi başına karar vermek benim için önemlidir. Faaliyetlerini seçip planlarken özgür olmaktan hoşlanırım. 4,0
	22. Her şeyle ilgili olmanın önemli olduğunu düşünürüm. Her şeyi merak etmekten ve anlamaya çalışmaktan hoşlanırım. 3,85
	34. Bağımsız olmak benim için önemlidir. Kendi ayaklarımın üzerinde durmak isterim. 4,48

Tablo 8 incelendiğinde Öz benlik alt boyutunda öğrencilerin cevaplarının “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” düzeyinde olduğu görülmüştür.

Tablo 9: Öğrenci Cevaplarının Teşvik Alt Boyutunda Dağılımı

	X
Teşvik	6. Hayatta pek çok farklı şey yapmanın önemli olduğunu düşünür. Her zaman deneyecek yeni şeyler ararım. 3,65
	15. Risk almaktan hoşlanırım. Her zaman macera peşinde koşarım. 2,85
	30. Sürprizlerden hoşlanırım. Heyecan verici bir yaşamımın olması benim için önemlidir. 4,15

Teşvik alt boyutunda öğrencilerin maddelere katılıyorum ve karasızım düzeyinde cevap verdikleri tespit edilmiştir.

Tablo 10: Öğrenci Cevaplarının Haz Alt Boyutunda Dağılımı

Haz	10. Eğlenmek için her fırsatı kollarım. Zevk veren şeyleri yapmak benim için önemlidir. 3,53
	26. Hayattan zevk almak benim için önemlidir. “Şımartmaktan” hoşlanırım. 2,78
	37. Hayattan zevk almayı gerçekten isterim. İyi zaman geçirmek benim için çok önemlidir. 4,36

Tablo 10 incelendiğinde Haz alt boyutunda öğrencilerin cevaplarının belirli aralıklarda yığılmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 11: Öğrenci Cevaplarının Başarı Alt Boyutunda Dağılımı

	X
Başarı	4. Benim için yeteneklerini göstermek çok önemlidir. İnsanların benim yaptıklarına hayran olmasını isterim. 3,53
	13. Çok başarılı olmak benim için önemlidir. İnsanlar üzerinde iyi izlenim bırakmaktan hoşlanırım. 4,32
	24. Hırslı olmanın önemli olduğunu düşünürüm. Ne kadar yetenekli olduğumu göstermek isterim. 3,33
	32. Hayatta başarıyla öne geçmek benim için önemlidir. Başkalarından daha iyi olmaya çalışırım. 3,90

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

Tablo 11 incelendiğinde Başarı alt boyutunda öğrencilerin cevapları genellikle “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” düzeyindedir.

Tablo 12: Öğrenci Cevaplarının Güç Alt Boyutunda Dağılımı

	X
2. Benim için zengin olmak önemlidir. Çok paramın ve pahalı eşyalarımın olmasını isterim.	2,47
17. İşin başında olmak ve başkalarına ne yapacaklarını söylemek benim için önemlidir. İnsanların benim söylediklerimi yapmalarını isterim	3,08
39. Her zaman kararları veren kişi olmak isterim. Lider olmaktan hoşlanırım.	3,47

Güç alt boyutunda öğrencilerin cevaplarının belirli aralıklarda yığılmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 13: Öğrenci Cevaplarının Güven Alt Boyutunda Dağılımı

	X
5. Benim için güvenli bir çevrede yaşamak önemlidir. Güvenliğimi tehlikeye sokabilecek her şeyden kaçınırım.	4,29
14. Ülkemin güvende olması benim için çok önemlidir. Devletin içeriden ve dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı uyanık olması gerektiğini düşünürüm.	4,80
21. Eşyaların düzenli ve temiz olması benim için önemlidir. Ortalığın dağınık ve kirli olmasından hiç hoşlanmam.	4,37
31. Hastalanmaktan kaçınmak için çok çaba gösteririm. Sağlıklı olmak benim için çok önemlidir.	3,98
35. İstikrarlı bir hükümetin olması benim için önemlidir. Sosyal düzenin korunması konusunda endişelenirim.	4,37

Tablo 13 incelendiğinde güven alt boyutunda öğrencilerin cevapları genellikle “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma bulgularından hareketle şu sonuçlara ulaşılmıştır: Öğrencilerin benimsedikleri temel insani değerlerde cinsiyet, öğrenim türü ve sınıflara göre herhangi bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Ancak öğrencilerin ölçeğin maddelerine verdikleri cevapların aritmetik ortalamaları incelendiğinde kurallara uyum, yardımseverlik, gelenek, evrensellik, öz benlik, başarı ve güven alt boyutlarında genellikle katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum aralıklarında yığıldığını, güç, haz ve teşvik alt boyutlarında ise belirgin bir yığılmanın olmadığı tespit edilmiştir. Bir toplumun anlaşılabilmesinde, o toplumun sahip olduğu değerlerin yeri büyüktür (Özensel, 2003, Akt: Tay ve Yıldırım, 2009). Geleneksel toplumlarda toplumsal değerler ve alışkanlıklar baskındır. Bireyin yerine topluluğun yüce menfaatleri egemendir. Kısaca birey yok cemaat vardır. İtaat, sadakat ve himaye kapalı toplumun en önemli ve geçerli toplumsal değerleridir (Doğan, 2010). Türk toplumun genel yapısı incelendiğinde geleneksel toplum yapısına sahip olduğu görülmektedir. Bu çalışmada da kurallara uyum, yardımseverlik, güven gibi değerler yüksek ortalamalara sahip olduğu görülmektedir. Buradan da, ortaya çıkan durum geleneksel toplum yapısıyla ilişkilendirilebilir. Ancak diğer yandan öz benlik ve başarı gibi değerlerde yüksek ortalamalara sahip. Bunlarda ise çağdaş değerlerin ya da post modern toplumlara özgü değerlerin öne çıktığı söylenebilir. Dolayısıyla araştırmaya katılan grubun yetiştiği toplumsal yapının her iki özelliği de barındırdığı yorumu yapılabilir. Akkiprik (2007)’de yaptığı çalışmada Schwartz’ın başka bir değerler ölçeğini kullanmış ve öğretmenlere göre karakter eğitiminde hangi değerlerin öncelikli olarak öğrencilere kazandırılması gerektiğini belirlemeyi amaçlamıştır. Öğretmenlerin gerekli

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

gördükleri değerlerin önem sıralamasının evrensellik, özdenetim, yardımseverlik, uyum, güvenlik, başarı, geleneksellik, hazcılık, uyarılma ve güç şeklinde olduğunu belirtmiştir.

Çengelci, vd. (2013) ilköğretim basamağındaki çeşitli derslerin öğretim programlarında yer alan kimi değerlerin okul ortamında da desteklenmeye çalışıldığı, öğretmenlerin değerler eğitimi okul, aile ve çevreyi içine alan çok boyutlu bir alan olarak gördüğü, öğrencilerin sınıf kurallarının oluşturulması ve uygulanması sürecinde daha aktif yer almayı istedikleri ortaya çıkarken, öğrencilerin kendilerine uygulanan ankette sevgi, saygı, hoşgörü, dayanışma ve sorumluluk değerleriyle ilgili maddelere katılım göstermedikleri, ancak öğretmenler öğrencilerin okulda en çok vurgulanan değer olarak belirttikleri dürüstlüğe değinmedikleri dolayısıyla dürüstlük değerinin kazandırılmasında açık programdan çok örtük programdan yararlanıldığını düşündüklerini belirtmektedirler

Thornberg (2006)'da yaptığı çalışmada; okuldaki günlük yaşamın düzenlenmesinde sınıf kurallarının etkili olduğu ve bu kuralların öğrencilere hem kendi davranışlarını hem de arkadaşlarının davranışlarını değerlendirmede etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Özel vd. (2009) çalışmasında; sınıf içerisindeki öğrenme ortamlarının öğrencilerin öğrenme sürecinin işleyişine katkıda bulunma konusunda yeterince fırsat sunmadığını belirlenmiştir.

Turan ve Aktan (2008) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise okul yaşamında var olan ve olması gerektiği düşünülen sosyal değerlerin öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Aslan (2007)'ın yaptığı çalışmaya göre öğretmenlerin, ilköğretimde öğrencilere, aile birliğine önem vermenin en yüksek düzeyde kazandırılması yanında, sorumluluk değerinin en düşük düzeyde kazandırılabilirdiği ortaya çıkmaktadır.

Elbir ve Can (2013) değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi adlı çalışmasında, değerler eğitimiyle ilgili tezlerin daha çok yüksek lisans düzeyinde olduğu, tezlerde öğretmenlerin ve öğrencilerin değerler eğitim hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları kanısına varılmıştır.

Konuyla ilgili yalpan önerileri şu şekilde sıralanabilir:

İlköğretimden başlayarak temel insani değerlerin öğretimine ağırlık verilmesi,

Üniversite okul işbirliği çalışmalarında değer eğitiminin ağırlıklı ele alınmasının sağlanması ve konuyla ilgili üniversitelerde yapılan çalışmaların Milli Eğitim Bakanlığı aracılığıyla öğretmenlere duyurulmasının sağlanması,

Ders kitabı yazarlarının değerler konusunda bilinçlendirilmesi ve kitapların hazırlanmasında konuya hassasiyetlerinin sağlanması,

Her kademedeki ama özellikle ilköğretimde görev yapan öğretmenlerinin değerlerin öğretimi konusunda sık sık hizmetiçi eğitime tabi tutularak bilgilendirilmesi,

Okulların aile ve çevreyle işbirliği içinde çalışmaları için teşvik edilmesi, gerekirse yönetmeliklerle düzenlemelerin yapılması,

Her türlü medya ile işbirliği yapılması, medya çalışanlarının konuyla ilgili eğitim almalarının sağlanması,

Diziler ve filmlerde konunun hassasiyetine dikkat edilmesi için gerekli önlem ve çalışmaların artırılması,

Yetişkin eğitimi çalışmalarının yaygınlaştırılarak yetişkinlerin değer eğitimi konusunda nasıl davranmaları gerektiği konusunda bilgilendirilmesi,

Eğitim fakültelerinde; toplumsal yapıyı öğretmeye yönelik, sosyoloji, sosyal psikoloji, eğitim felsefesi vb. derslerin her bölümde zorunlu okutulmasının sağlanması.

KAYNAKÇA

- AKKİPRİK, G. B. (2007). Genel Lise Öğretmenlerine Göre Karakter Eğitimi Yoluyla Öğrencilere Kazandırılacak Değerler: Çok Boyutlu Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- AKTAN, D. ve TURAN, S. (2008). Okul hayatında var olan ve olması düşünülen sosyal değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. Bahar 2008, 6(2), 227-259
- AKYÜZ, Y. (1990). Darülmualimînin İlk Nizamnamesi (1851), Önemi ve Ahmet Cevdet Paşa. Millî Eğitim. 95. 3-20.
- ANONİM, (2000). Herkes İçin Eğitim Dünya Beyannamesi. <http://anamurhem.gov.tr/>. Erişim: 12.02.2012.
- ASLAN, R. (2007). Öğretmen görüşlerine göre ilköğretim birinci basamaktaki öğrencilerin temel bilgi, beceri ve değerleri kazanma düzeyleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BALCI, F. A. ve YELKEN, T. Y. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin değer kavramına yükledikleri anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)* 39: 81-90.
- ÇENGELCİ, T., HANCI, B., KARADUMAN, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 11 (25), 33-56.
- DEWEY, J. (2008). Okul ve Toplum. (Çev: H.A. Başman). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- DİLMAÇ, B., Bozgeyikli, H., Cıkkılı, Y. (2008). Öğretmen adaylarının değer algılarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi* © Değerler Eğitimi Merkezi. 6 (16), 69-91.
- DİLMAÇ, B. ve EKŞİ, H. (2007). Değerler eğitiminde temel tartışmalar ve temel yaklaşımlar. *İlk Öğretmen Eğitimci Dergisi*. 14, 21-29.
- DOĞAN, İ. (2010). Eğitim Sosyolojisi, Kavramlar Sorunlar, Ankara, Nobel Yayıncılık Nisan.
- DOĞAN, N. (1993). İlk ve Orta Dereceli Okul Ders Kitapları ve Sosyalleşme (1876-1918). Ankara: Bağlam Yayınları.
- ELBİR, B.ve BAĞCI, C. (2013). Değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/1 Winter 2013, 1321-1333.
- ERDEM, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1(4), 55-72.
- FİCHTER, J. (1994). Sosyoloji Nedir? (Çev. Nilgün Çelebi). Ankara. Attila Kitabevi.

- GUDMUNSDOTTİR, S. (1991). Values in pedagogical content knowledge. *Journal of Teacher Education*. 41 (3). 44-52.
- KIZILÇELİK, S., ERJEN, Y. (1992). Açıklamalı Sosyolojik Terimler Sözlüğü. Konya: Günay Ofset.
- NAYLOR, T. D., DIEM, R. (1987). *Elementary and middle school social studies*, New York: Random House. Aktaran: Kuş, Z., Merey, Z., Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25),183-214.
- ÖZDEN, Y. (2005). Eğitimde Yeni Değerler. Geliştirilmiş 6. Baskı. Pegem Yayınları.
- ÖZEL, H., YILMAZ, G., BEYAZ, İ., ÖZER, S., ŞENOCAK,, E. (2009). İlköğretim okulları sınıf içi öğrenme ortamları üzerine bir araştırma. *İlköğretim Online*, 8 (2), 493-498.
- ÖZENSEL, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1 (3), 217-239.
- ÖZGENER, Ş. (1998). Organizasyonlarda İş Ahlakının Kurumsallaşması. www.Stratejiyonetim.com. Erişim: 09.12.2010
- ROKEACH M. J. (1973). *The nature of human values*. New York: The Free Press.
- SAFRAN, M., KAN, A., ÜSTÜNDAĞ, M. T., BİRBUDAK, TO. S., YILDIRIM, O. (2014). 2013 Kpss Sonuçlarının Öğretmen Adaylarının Mezun Oldukları Alanlara Göre İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*. Cilt 39, Sayı 171. 13-25.
- SARI, E. (2005). Öğretmen adaylarının değer tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi örneği. <http://www.dem.org.tr/ded/10/DED10mak5.pdf> adresinden 20/03/2009 tarihinde alındı. Aktaran: Altunay, E., & Yalçinkaya, M. (2011). Öğretmen adaylarının bilgi toplumunda değerlere ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Kuramve Uygulamada Eğitim Yönetimi [Educational Administration: Theory and Practice]*, 17(1), 5-28.
- SCHWARTZ, S. H. (2006). Basic human values: Theory. measurement, and applications. *Revue*.
- TAY, B., ve YILDIRIM, K. (2009). Sosyal bilgiler dersinde kazandırılması amaçlanan değerlere ilişkin veli görüşleri. *Kuram ve uygulamada eğitim bilimleri*. 9, 1499-1542.
- THORNBURG, R. (2006). Hushing as a moral dilemma in the classroom. *Journal of Moral Education*, 35 (1), 89–104.
- TURAL, S. (1992). Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler. Ankara: Ecdad Yayınevi.
- TURAN, S. ve AKTAN, D. (2008). Okul Hayatında Var Olan Ve Olması Düşünülen Sosyal Değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. Bahar 2008, 6(2), 227-259.
- YILDIRIM, K. (2009). Values education experiences of Turkish class teachers: A phenomenological approach. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*. 35, 165-184.
- YÜKSEL, S. (2002) Yükseköğretimde Eğitim-Öğretim Faaliyetleri ve Örtük Program. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt: XV. Sayı: 1. 361-370.